tural layer, including earlier finds ascribable to the Neolithic: a ground stone axe, a flint blade, and two flakes (Fig. 8).

Rokas Vengalis

Tyrimai Kernavės senovės gyvenvietėje

2016 m. buvo tęsiami detalieji tyrimai Kernavės archeologinėje vietovėje esančios privačios sodybos teritorijoje. Tyrimai susiję su sodyboje planuojama gyvenamojo namo rekonstrukcija – dalis planuojamo perstatyti pastato ploto buvo ištirta 2013 m., likusi dalis – 2016 m. (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 98–104). 2016 m. iš viso ištirtas 98,05 m^2 dydžio vientisas **plotas 24**, kurio 83,21 m^2 buvo tirta naujai, o likę 14,84 m^2 sutapo su ankstesniais metais tirtais plotais. Plotas 24 ribojasi ir dalinai persikloja su 1997 m. tirtu plotu 16 (*ATL 1996 ir 1997 metais*, 1998, p. 82–86), nuo kurio yra į P, ir 2013 m. tirtu plotu 23, nuo kurio yra į R (1 pav.).

Didžiojoje ploto dalyje paviršius buvo padengtas velėna, jos nebuvo tik nugriauto pastato vietoje (centrinėje ploto dalyje). Čia pamatų perimetre ploto paviršiuje būta supiltinio statybinio grunto sluoksnio. Po velėna ir supiltiniu gruntu slūgsojo 20–25 cm storio tamsiai pilkas humusingo smėlio sluoksnis. Jame aptikta daug radinių, datuotinų priešistoriniais ir ankstyvaisiais istoriniais laikais bei XX a. Tai

1 pav. Tyrinėtos vietos situacinis planas: 1 – 2016 m. tyrinėtas plotas; 2 – ankstesniais metais tyrinėti plotai; 3 – kultūros vertybių ribos. R. Vengalio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the excavated locations: 1 – 2016 excavated area; 2 – previously excavated areas; 3 – boundaries of the cultural property.

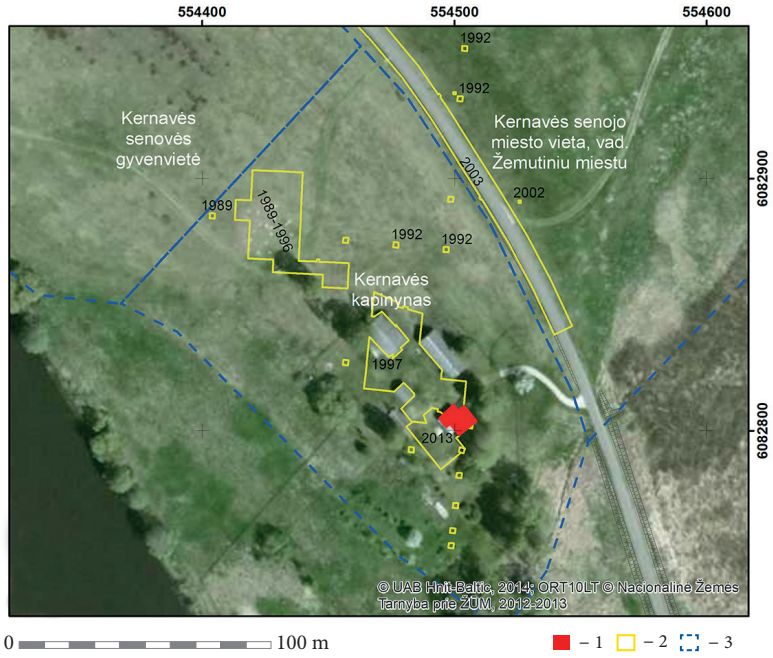

rodo, kad priešistorėje bei Kernavės viduramžių miesto klestėjimo metu (XIII–XIV a.) čia formavosi gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, kuris po to, kai miesto dalis slėnyje buvo apleista, iki XX a. pradžios buvo daugelį metų ariamas, o nuo XX a. vidurio, čia įsikūrus sodybai, dar papildomai permaišytas formuojantis XX a. kultūriniam sluoksniui.

Po šiuo permaišytu kultūriniu sluoksniu didžiojoje ploto dalyje atsidengė geltono smėlio įžemis, kuriame išryškėjo archeologiniai objektai (duobės) bei vėlyvi perkasimai. Tik ploto R kampe atsidengė išlikęs plonas (iki 8 cm storio) neperarto kultūrinio sluoksnio sluoksnelis, išsiskyręs tamsesne pilka, beveik juoda spalva. Po šiuo sluoksniu taip pat pasiektas geltonas įžemio smėlis su išryškėjusiais archeologiniais objektais.

Plote 24 iš viso buvo užfiksuota 30 objektų (2 pav.). Visi jie – įgilintos struktūros, duobės. Daugiau nei pusė objektų – 16 – gali būti interpretuojami kaip stulpavietės. Užfiksuotos stulpavietės yra maždaug nuo 15 iki 40 cm skersmens, 10–40 cm gylio. Dažniausiai jos apvaliadugnės arba plokščiadugnės. Kaip įprasta, stulpavietėse radinių arba iš viso neaptikta, arba rasta tik pavienių, todėl jų datavimas lieka neaiškus. Dviejose stulpavietėse – objektuose 9 ir 20 – aptikta po keliolika 10–20 cm skersmens akmenų. Akmenys greičiausiai naudoti šiose vietose įkastų stulpų sustiprinimui. Abi šios stulpavietės rastos greta objekto 30, linijos tarp jų kryptis atitinka ir objekte 30 aptiktos konstrukcijos kryptį, todėl galima spėti, kad visi šie trys objektai gali būti tarpusavyje susiję.

Keturi objektai (4, 6, 8 ir 16) – tai nedidelių matmenų negilios duobės su negausiais smulkiais radiniais arba iš viso be jų. Šios duobės užpildytos vientisos struktūros pilko ar juosvo smėlio gruntu, apie jų funkciją ką nors konkretesnio pasakyti sudėtinga. Objektai

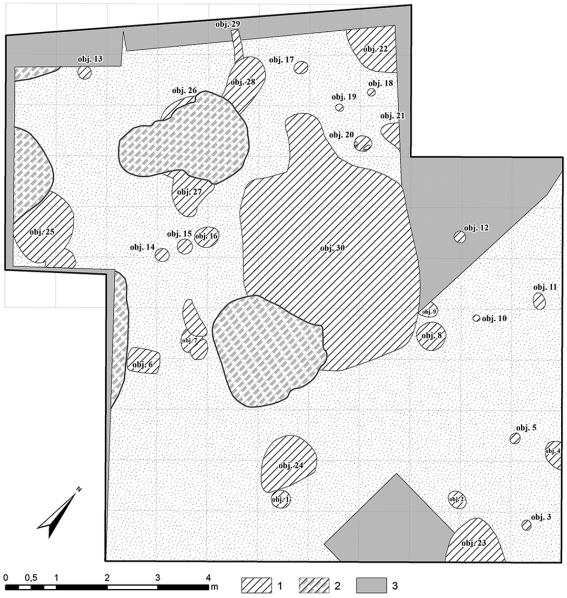

2 pav. Objektų išsidėstymas plote 24: 1 – objektai; 2 – vėlyvi suardymai; 3 – ankstesniais metais tirti plotai. R. Vengalio brėž.

Fig. 2. Location of the features in area 24: 1 – features; 2 – post-medieval digging; 3 – previously excavated areas.

21–25 ir 27–28 gali būti priskiriami prie vadinamųjų ūkinių duobių – jie didesnių matmenų, gilesni, juose aptikta ir gerokai daugiau radinių. Objektai 21–22, 28 savo konstrukcija neišsiskyrė – tai vientiso nestratifikuoto užpildo duobės. Objektuose 23–25 ir 27 buvo keli išsiskiriantys skirtingų spalvų horizontalūs sluoksniai. Objekto 24 gilesnėje duobėje buvo ir šlaitų griuvimo požymių – pirmiausia joje turėjo susiklostyti apatinis tamsiai pilko grunto sluoksnis, vėliau duobės kraštai dalinai užgriuvo ir jai susiaurėjus susiklostė ir likę duobės užpildo sluoksniai. Ne visai būdingas buvo tik objektas 22 – be aiškių ribų, išsiskyrė tik kaip tamsesnio grunto dėmė, bet ne perkasimas. Kadangi šio objekto buvo išlikęs tik ketvirtis – didžioji jo

dalis ištirta 1997 m. – šių tyrimų metu objekto pjūvis nedarytas. 1997 m. pjūviuose šis objektas fiksuotas kaip stačiašlaitė plokščiadugnė duobė.

Pats įdomiausias buvo plote 24 fiksuotas didžiausias objektas 30 (3 pav.). Įžemio horizonte jis išryškėjo kaip 4,1x3,5 m dydžio ovali dėmė su 1 m ilgio ir 70 cm pločio išsikišimu

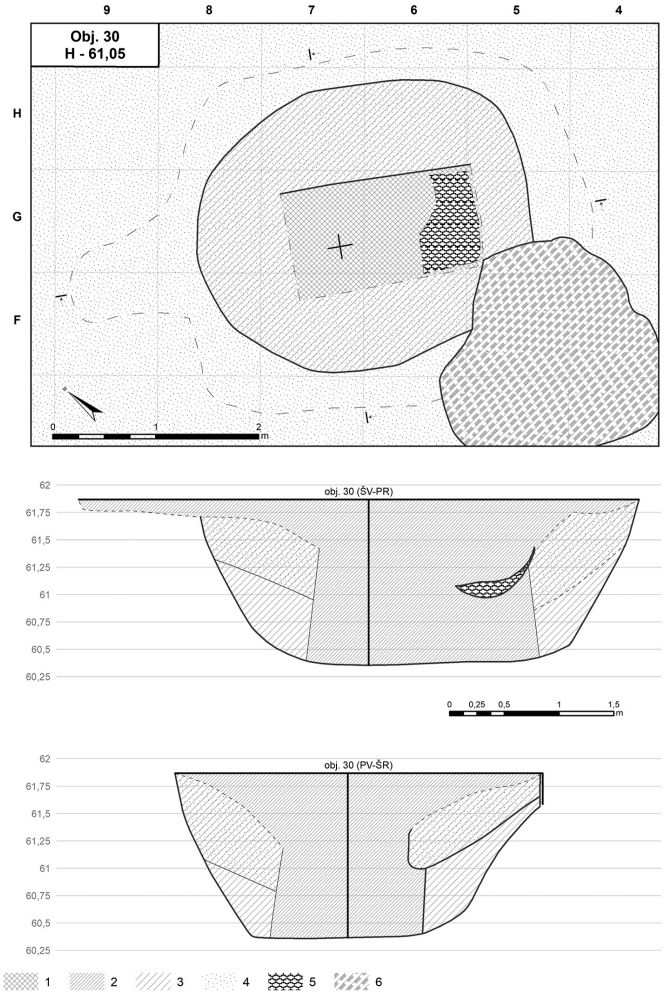

3 pav. Objektas 30 ir jo pjūviai: 1 – juodas smėlis; 2 – tamsiai pilkas smėlis; 3 – šviesiai pilkas žvyras maišytas su smėliu; 4 – geltonas smėlis; 5 – molis; 6 – vėlyvas suardymas. R. Vengalio brėž.

Fig. 3. Feature 30 and its section: 1 – black sand; 2 – dark grey sand; 3 – light grey gravel mixed with sand; 4 – yellow sand; 5 – clay; 6 – post-medieval digging.

ŠV krašte. Šiek tiek įsigilinus duobės kontūras susiaurėjo iki 3,3x2,8 m skersmens ovalo, kurio išorinė dalis buvo užpildyta pilko smėlio gruntu, maišytu su geltonu žvyringu smėliu, o vidinė – tamsiai pilku smėliu. Ši vidinė dalis išsiskyrė taisyklingo stačiakampio forma. Padarius du statmenus vienas kitam šio objekto pjūvius, paaiškėjo ir šio objekto struktūra. Interpretuojant jo sandarą, galima teigti, kad pradžioje šioje vietoje buvo iškasta didelė ovalo formos plokščiadugnė duobė. Joje pastatyta stačiakampio formos medinė 2x1 m dydžio, 1,5 m gylio konstrukcija iš horizontaliai dėtų lentų, kurių pėdsakai vietomis aptikti dalinai išlikę. Kai kur pastebėta ir vertikalių lentų pėdsakų, kurios greičiausiai buvo skirtos horizontalių lentų sujungimui. Konstrukcijos dugnas buvo plokščias, jis taip pat išklotas išilginėmis lentomis. Konstrukcijos PV pusėje, sienelės ir grindų susikirtimo vietoje pastebėta molio juostelė, kuria greičiausiai buvo užtaisytas šioje vietoje atsiradęs tarpas tarp lentų. Pastačius šią konstrukciją, aplink ją likusi iškastos duobės dalis buvo užkasta prieš tai iškastu įžemio gruntu, sumaišytu su iki to laiko šioje vietoje susiformavusiu kultūriniu sluoksniu – išorinio sluoksnio grunte aptikta nedaug archeologinių radinių, tarp kurių buvo tik ankstesnės už pačią konstrukciją keramikos – grublėtosios ir lipdytinės lygiu paviršiumi bei titnago radinių. Išoriniame užpilde išsiskiria du atskiri stratigrafiniai sluoksniai, tačiau galima spėti, kad jie tiesiog rodo dviejų rūšių skirtingą gruntą, kuriuo buvo užkasami tarpai tarp medinės konstrukcijos ir duobės kraštų, ir yra vienalaikiai. Kokia buvo konkreti šios konstrukcijos funkcija, tikslių duomenų neturime, tačiau galima teigti, jog tai nebuvo šulinys – objektas lokalizuojamas aukščiausioje kalvos vietoje, žvyro grunte, kuriame niekada neturėjo laikytis vanduo. Didesnė tikimybė, jog tai buvo sandėlis, įgilintas į žemę siekiant išlaikyti žemesnę temperatūrą – taigi, greičiausiai tai rūselis, skirtas laikyti maisto produktams. Praėjus kiek laiko medinė konstrukcija, matyt, pradėjo griūti, tai rodo pjūviuose matomi konstrukcijos pasislinkimai viršutinėje dalyje. Konstrukcijai pradėjus irti, ji greičiausiai nebenaudota pagal pirminę funkciją ir į ją pradėtos mesti atliekos. Vidinė konstrukcijos dalis buvo užpildyta intensyviu kultūriniu sluoksniu, kuriame, kitaip nei išoriniame užpilde, jau dominavo XIV a. radiniai. Ankstesnių laikotarpių radinių aptikta taip pat nemažai, tačiau jie buvo smulkūs, ne tokie gausūs, kaip XIV a., patekę čia greičiausiai su aplink objektą iki to laiko susiformavusiu kultūriniu sluoksniu. Tarp XIV a. radinių dominavo keramika, molio tinkas, gyvūnų kaulai, žuvų žvynai, aptiktas vienas paukščio kiaušinis. Flotuotuose grunto mėginiuose aptikta nemažai grūdų. Taigi, galima daryti prielaidą, kad buvusios medinės konstrukcijos ertmė buvo pildoma metant į ją buitines atliekas ir kartais užpilant jas vietoje nukastu kultūrinio sluoksnio gruntu. Objekto užpilde išsiskyrė ir pora akmenų sąvartų, suversto molio tinko (silpnai perdegusio) sluoksnelis. Dalis keramikos aptikta lizdais, rodančiais, kad į duobę sumesti ką tik sudužę puodai. Vienas puodas iš stambių šukių susiklijuoja visas (didžioji dalis jo šukių rasta tarp akmenų, kas sudaro įspūdį, kad jais puodas buvo ir sudaužytas), kito – apie du trečdalius, taip pat aptiktos gana didelės dar 3 puodų dalys.

Gausiausia radinių grupė – keramika. Iš viso, neskaitant vėlyvos žiestos keramikos, plote 24 aptikta 3450 puodų šukių, kurių bendras svoris buvo 14,167 kg. Kaip ir 2013 m. tirtame plote čia vyravo smulkios šukės. Taip pat, analogiškai kaip ir plote 23, dauguma šukių, nors ir smarkiai fragmentuotos, turi tik labai menkų postdepozicinio apsidėvėjimo požymių – jų paviršius neapsitrynęs, lūžiai atrodo šviežiai.

Daugiausia keramikos aptikta kultūriniame sluoksnyje – 1555, taip pat daug surinkta objekte 30 – 1330, o visuose likusiuose objektuose aptiktos tik 565 šukės.

Surinktas puodų šukes galima priskirti įvairių stilių ir įvairios chronologijos keramikai. Ankstyviausia buvo brūkšniuotu paviršiumi. Ankstyvosios brūkšniuotosios keramikos, datuojamos ankstyvuoju metalų laikotarpiu, kurios koncentracija aptikta greta tirtame plote 23, šių metų tyrimuose pavyko aptikti tik pavienių egzempliorių. Taip pat nedaug rasta vėlyvosios brūkšniuotosios keramikos, datuojamos pirmaisiais amžiais po Kr. Šių šukių, išsibarsčiusių įvairiose kultūrinio sluoksnio vietose ir įvairiuose objektuose, rasta apie 30.

Lipdytinės keramikos daugiausia buvo grublėtu paviršiumi. Grublėtajai keramikai, datuojamai III–VII a., priskirta apie 300 šukių, iš kurių ankstyvajai grublėtajai keramikai – apie 130, vėlyvajai – apie 30, kruopėtajai – apie 40 šukių. Visų šių stilių radiniai pasiskirstę visame plote, įvairiuose objektuose aptikti kartu, persimaišę tarpusavyje.

Dar vienos lipdytinės keramikos rūšies – keramikos lygiu paviršiumi aptikta apie 40 šukių, didžioji dalis koncentravosi objektuose 27, 28 ir 30. Jai būdingi nežymiai į išorę atlenkti S formos kakliukai, molio masė su stambiomis grūsto akmens priemaišomis, ne itin gerai nulygintas paviršius. Panašu, kad ši keramika priklauso vienam kompleksui, susijusiam su objektais 27 ir 28. Pagal objekte 28 aptikto grūdo AMS C^{14} datą ši keramika gali būti datuojama IX–X a.

Taip pat aptikta 13 juodosios gludintos keramikos šukių. Visos labai smulkios, identifikuotos tik pagal ryškiai išsiskiriančią molio masę (juoda spalva, smėlio priemaišos). Šukės išsibarsčiusios įvairiose ploto vietose, datuojamos III–IV a.

Gausiausia keramikos grupė – tai XIII(?)–XIV a. datuotina apžiesta keramika. Didžioji jos dalis aptikta objekte 30 (apie 700), nemažai smulkių šukių surinkta ir kultūriniame sluoksnyje (apie 450), o likusiuose objektuose beveik nepasitaikė (7 šukės).

Titnago radinių iš viso surinkta 307. Jie rodo, kad čia gyvenusios bendruomenės daugiausiai naudojo vietinę nedidelių matmenų dažnai gana prastos kokybės titnago žaliavą. Iš bendros masės gana gerai išsiskiria ir geresnės kokybės atvežtinio titnago dirbiniai bei nuoskalos. Daugelis geriau identifikuojamų dirbinių, aptiktų plote 24 (skeltės, skaldytiniai, gremžtukai), rodo, kad didžioji dalis šio komplekso radinių turėtų būti skiriami ankstyvajam mezolitui. Titnago komplekso ankstyvumą netiesiogiai rodo ir tai, kad labai nemaža jų dalis (apie 30 %) buvo patinuoti, kai kurių patina gana intensyvi. Aiškesnių ir patikimesnių kitų laikotarpių indikatorių neaptikta. Didžioji dalis radinių pagaminti tradicine technika – nuskelti nuo skaldytinio. Dvipolinės techikos, kai titnagas skaldomas padėjus jį ant kieto pagrindo, pavyzdžių aptikta labai nedaug. Plote 24 titnago radiniai buvo persimaišę su vėlesnių laikotarpių radiniais, uždarų jų kompleksų neišsiskyrė.

Trečioji radinių grupė – šlakas, kurio aptikta 163 vienetai, bendra masė – 661 g. Šlakas daugiausia gana smulkus. Apie pusę surinkto šlako buvo pasklidę tolygiai kultūriniame sluoksnyje, kiek daugiau jo buvo objektuose 25 ir 30. Šlakas sietinas su geležies lydymo krosnelėmis – didžioji jo dalis yra tekusis rudnelės šlakas.

Molio tinko surinkta 1840 fragmentų, iš viso daugiau nei 5,5 kg. Daugiausia molio tinko surinkta kultūriniame sluoksnyje, jis koncentravosi Š–ŠV ploto dalyje, objekto 30 aplinkoje. Objektuose molio tinko aptikta labai nedaug, išskyrus objektą 30, kur jo surinkta beveik 3 kg.

Beveik visas molio tinkas šiame objekte koncentravosi vienoje vietoje, medinės konstrukcijos PR dalyje. Didžioji dalis plote 24 aptikto molio tinko greičiausiai turėtų būti siejama su XIV a. kontekstu. Jam būdingos smėlio priemaišos, nedidelė dalis fragmentų buvo su skeltinių lentų įspaudais, didesnė dalis buvo plokščiai nulygintais paviršiais. Aptikta keletas fragmentų su dviem lygiagrečiais nulygintais paviršiais – apie 2–3 cm storio plokštelės. Objekte 30 aptiktam tinkui būdingi plokšti paviršiai. Jis į šią vietą suverstas iš kitos vietos, t. y. konstrukcija, kuri buvo iš jo suformuota, turėjo būti kitoje vietoje.

Plote 24 surinkta nemažai bioarcheologinės medžiagos. Gyvūnų kaulų aptikta daugiausiai tik objekte 30, nedaug jų buvo išlikę ir objekte 24. Tuose pačiuose objektuose taip pat aptikta nemažai žuvų žvynų. Visuose objektuose, kurių gruntas buvo flotuotas, rasta įvairių augalų, tarp jų ir kultūrinių, liekanų.

Metalinių radinių aptikta 25. Daugiausia tai neaiškių dirbinių fragmentai (18 vienetų) ar spalvoto metalo susilydimai (4 vienetai). Aiškesni metaliniai radiniai aptikti tik 3 – tai XIV a. datuojami saga, žiedas ir yla. Be metalinių radinių, aptikta dar 10 radinių, priskirtinų ypačiųjų radinių kategorijai. Iš jų paminėtini 3 akmeninių galąstuvų fragmentai, 3 keraminių verpstukų fragmentai, pusė stiklinio karolio, importinės XII–XIV a. keramikos šukelė.

The Investigation at Kernavė Old Settlement

In 2016, the 1997 and 2013 excavations at the Kernavė archaeological site (Širvintos District) on the grounds of a private farmstead were continued with the excavation of area 24 (98.05 m2) (Fig. 1). A 20–25 cm thick dark grey layer of humous sand lay under the turf and fill soil throughout the plot. Abundant finds dating to the prehistoric and early historic periods and the 20th century were discovered in this layer. The cultural layer had been ploughed and churned up in the 20th century. Natural yellow sand, in which archaeological features and post-medieval digging were visible, was unearthed under this layer in the larger part of the area. A surviving small layer, up to 8 cm thick, of unploughed cultural layer was unearthed only in the E corner of the area.

30 features were recorded throughout the area (Fig. 2). All of them were sunken structures or pits. More than half (16) could be interpreted as postholes, most of the rest storage pits. One exceptional feature, which should be interpreted as a 2 x 1 x 1.5 m cellar-storeroom set into the ground, was also discovered (Fig. 3). It had been constructed from horizon planks, which had partially survived in places.

After some the time, the structure had begun to disintegrate. At that point, it probably stopped being used for its original function and began to be filled with rubbish as shown by the abundant finds discovered inside it, among which 14th-century pottery, clay daub, animal bones, and fish bones predominated. Considerable grain was discovered after the soil samples were floated. A pair of stone concentrations and a layer of jumbled clay daub were also distinguished in the feature's fill. Some of the pottery was discovered in concentrations, showing that it had been discarded whole and only broken in the pit.

Abundant finds were discovered throughout the area: 3450 potsherds from various periods (with brushed and rough surfaces, hand built with smooth surfaces, partly thrown, and black burnished), 307 flint finds dating mostly to the Early Mesolithic, iron slag, clay daub, animal bones, grain, and fragments of metal artefacts.